

فصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری، سال دوازدهم، دوره دوازدهم، شماره بیست‌وهشتم، زمستان ۱۴۰۳ (صص ۵۲-۲۳)

فصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری، سال دوازدهم، دوره دوازدهم، شماره بیست‌وهشتم، زمستان ۱۴۰۳ (صص)

امکان سنجی توسعه گردشگری طبیعت محور در جنگل‌های هیرکانی

محسن جوانمیری پور^۱، دانش‌آموخته دکتری، گروه جنگلداری و اقتصاد جنگل، دانشکده منابع طبیعی دانشگاه

تهران، تهران

ندا محمدخانی گیلانی، دانشجوی دکتری، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه گیلان، رشت

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۵/۱۶

چکیده

امروزه گردشگری بوم‌شناختی برای بسیاری از مدیران و مسئولان و برنامه‌ریزان به‌صورت امری اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بسیار حیاتی درآمده است. در بین جاذبه‌های متعدد ترکیب دریای خزر، جنگل‌های هیرکانی و رشته کوه‌های البرز چشم‌اندازهای بی‌بدیلی را خلق کرده است که برای گردشگری همسو با طبیعت حایز اهمیت است. هدف مطالعه حاضر امکان سنجی توسعه گردشگری بوم‌شناختی در جنگل‌های هیرکانی است. به‌منظور انجام این مطالعه شش حوضه آبخیز در چهار گروه با مساحت ۱۴۸۹۷۱ هکتار در نظر گرفته شد. این حوضه‌ها شامل چلچای در استان گلستان، بلیران در شرق و حوضه‌های دوهزار و سه‌هزار در غرب استان مازندران و حوضه‌های هم‌مرز زلیکی‌رود و فریرود در استان گیلان می‌باشند. مطالعات امکان سنجی به‌صورتی طراحی شد تا از اطلاعات جمع‌آوری شده، نتایج مطالعات کتابخانه‌ای، خروجی‌های حاصل از مطالعات میدانی و نتایج کارگاه‌های مشورتی در مناطق مورد مطالعه، و همچنین از دانش و تجربه کارشناسان و متخصصانی که در حوضه گردشگری همسو با طبیعت کار می‌کنند، استفاده نماید. کارگاه‌های مشورتی با مشارکت ذی‌نفعان اصلی برای هر منطقه برگزار گردید که در طی آنها اطلاعات لازم حین بحث‌های گروهی و با استفاده از ابزار SWOT جمع‌آوری شد. پرسش‌نامه‌ای برای گردآوری اطلاعات درباره چشم‌اندازها و ایده‌های افراد و گروه‌های ذی‌نفع توزیع گردید. جمع امتیازات تحلیل SWOT برای هر منطقه در دسته‌های محیط‌زیستی، زیرساختی، فرهنگی و سنتی، جامعه محلی و غیره نشان می‌دهد در بین مناطق مورد مطالعه حوضه‌های دوهزار-سه‌هزار (امتیاز ۱۲) و زلیکی‌رود-فریرود (امتیاز ۱-) دارای شرایط بهتری برای گردشگری همسو با طبیعت هستند که نشان‌دهنده استعداد بالقوه خوب در مناطق مذکور است.

کلیدواژه‌ها: جنگل‌های هیرکانی، حوضه‌های جنگلی، گردشگری همسو با طبیعت، SWOT

مقدمه

کشور ایران به لحاظ داشتن طیف وسیعی از چشم اندازها، اقلیم های متنوع و جذابیت های متعدد، جزء کشورهای بی نظیر دنیا در زمینه گردشگری طبیعت محسوب می شود (ناجی دومیرانی و همکاران، ۱۳۹۷). جنگل های شمال ایران از جمله جنگل های پهن برگ می باشند که به عنوان یک میراث طبیعی و بوم سازگانی ارزشمند و با داشتن گونه های متنوع و منحصر به فرد بسیار مورد توجه است (مرادی، ۱۴۰۰: ۷۹).

در بین جاذبه های متعدد ترکیب دریای خزر، جنگل های هیرکانی و رشته کوه های البرز چشم اندازهای زیبایی را خلق کرده است (ثاقب طالبی و همکاران، ۲۰۱۴). رونق صنعت گردشگری بوم شناختی در منطقه هیرکانی بانیاز به تغییر و ایجاد امکانات برای اقامت، جابجایی و سایر فعالیت های مربوطه برای گردشگران طبیعت همراه است (اسکات^۱ و لمیو^۲، ۱۴۷: ۲۰۱۰، بلچ^۳ و همکاران، ۵۹۱۹: ۲۰۲۳). برنامه ریزی برای دستیابی به حداکثر اثرات مثبت گردشگری در درازمدت باعث افزایش امکانات و تأسیسات شده و توسعه را در پی خواهد داشت (نگوین^۴، ۶۷۵: ۲۰۲۱). پایداری آن در گرو شناخت محدودیت ها و اتخاذ راه حل های مناسب جهت تحول گردشگری خواهد بود (پورمحمدی، ۱۳۹۰، حاجی نژاد، ۱۳۹۳: ۱۱۳). امروزه گردشگری بوم شناختی برای بسیاری از مدیران و برنامه ریزان به صورت امری بااهمیت درآمده است (حیدری، ۱۳۸۹، حیدری و همکاران، ۳۹: ۱۳۹۸). گردشگری پایدار بر پایداری اجتماعی - فرهنگی دلالت دارد، لذا تقویت انسجام اجتماعی و عزت نفس ساکنان محلی برای افزایش کیفیت زندگی آنان در کنار رونق گردشگری، تنها با توجه به هویت و سرمایه های اجتماعی و فرهنگ جامعه محقق می شود (صدیقی و همکاران، ۲۰۱۸: ۴۱).

به طور کلی توان بوم شناختی مناطق جنگلی برای گردشگری باید پیش از برنامه ریزی برای استفاده از آن مورد ارزیابی قرار گیرد (مخدوم، ۱۳۹۲). برنامه ریزی تفریحی در عرصه های جنگلی، نتیجه ارزیابی توان

---

1. Scott
2. Lemieux
3. Baloch
4. Nguyen

محیطی و پتانسیل‌های منطقه‌ای است (پنینگتن^۱، ۲۸:۲۰۰۰، کریم پناه، ۲۰۰۵، باقری و همکاران، ۱۲:۲۰۱۳، منصوری و همکاران، ۲۰۱۶:۳۳۶).

امروزه، منطقی‌ترین راه برای انجام مطالعات گردشگری و به‌ویژه بوم‌گردی در چارچوب برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دخالت‌دادن جنبه‌های بوم‌شناختی در برنامه‌ریزی است تا برنامه‌ها بر اساس ارزیابی توان محیطی صورت گیرد (سلطانی و نوری، ۱۳۸۹:۷۹، حیدری و همکاران، ۱۳۹۹:۲۲۵).

بنابراین بهره‌برداری از منابع باید در جهت پایداری باشد و مدیریت صحیح با ارزیابی ظرفیت برد تفریحی را امکان‌پذیر سازد (تیزر^۲ و همکاران، ۲۰۰۵:۶۴۵). برای حصول پایداری، برنامه‌ریزی سرزمین امری ضروری است که شالوده‌ی آن، ارزیابی توان محیطی است (ما^۳ و همکاران، ۲۰۲۳). ارزیابی توان بوم‌شناختی، سنجش موجودی و توان بالقوه سرزمین می‌باشد (بیبی^۴ و همکاران، ۲۰۲۰، بونروامکاوه^۵ و مورایاما^۶، ۲۰۱۱:۲۷۳). ارزیابی توان بوم‌شناختی مناطق در راستای کاربری گردشگری به‌عنوان ابزاری برای حصول به این هدف شناخته شده است (جوزی و همکاران، ۱۳۸۸:۵۳).

بوم‌گردی بهترین روشی است که می‌تواند برای منطقه و ساکنان آن مفید بوده و منجر به حفاظت از طبیعت شود. استفاده از منابع طبیعی به‌عنوان جاذبه‌های گردشگری بدون آسیب رساندن به آن، مقوله‌ای ایده‌آل در توسعه است (عارف، ۲۰۱۱).

یافته‌های پژوهشی باهدف ارزیابی توان بوم‌شناختی منطقه نمونه گردشگری سد شهید عباسپور باتأکید بر پایداری گردشگری نشان می‌دهد که این منطقه دارای دو منطقه گردشگری به‌صورت متمرکز و گسترده است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاری اقتصادی در گردشگری متمرکز با توجه به شیب زیاد منطقه مقرون به‌صرفه نیست و این نتیجه حاصل می‌شود که تفرج گسترده بهترین نوع کاربری بوم‌گردی می‌باشد (فیروزی و همکاران، ۱۳۹۲:۱۵۸).

---

1. Pennington
2. Tesaur
3. Ma
4. Bibri
5. Bunruamkaew
6. Murayama

نتایج مطالعه ویژگی بوم‌شناسی منطقه بوالحسن برای گردشگری نشان می‌دهد که در حدود ۴۴۱۹ هکتار دارای توان بسیار مطلوب برای گردشگری گسترده، ۱۲۳۲ هکتار دارای توان مطلوب و ۸۴ هکتار دارای توان نامطلوب برای گردشگری گسترده، ۱۸۸۱ هکتار دارای توان بسیار مطلوب برای گردشگری متمرکز، ۸۸۲ هکتار دارای توان مطلوب و ۲۹۷۰ هکتار دارای توان نامطلوب است (جوزی و همکاران، ۱۳۸۸: ۷۵).
نتایج مفهوم بوم‌گردی در فنلاند نشان داد که منطقه، پتانسیل زیادی برای بوم‌گردی دارد ولی فقدان حمایت‌های دولتی، تضادهای ارزشی که ممکن است بوم‌گردی به جامعه محلی وارد کند و ناتوانی فنلاندی‌ها در پذیرش طبیعت‌گرایی به‌عنوان یک مزیت رقابتی در تجارت، بوم‌گردی را در سطح کوچک، در کشور نگه داشته‌است (ایکونن^۱، ۲۰۱۲).

نتایج بررسی پتانسیل بوم‌گردی به‌عنوان راهکاری برای پایداری نشان داد که مقررات و آیین‌نامه‌های مؤثر و برنامه‌های از پیش تعیین شده نقش مهمی را در پایداری بوم‌گردی بازی می‌کند. اهمیت مشارکت فعال مردم محلی در سطوح مختلف توسعه بوم‌گردی، در تضمین موفقیت طولانی‌مدت بوم‌گردی نیز مشخص شد (جیانگ^۲، ۲۰۱۲).

نتایج اولویت‌بندی توان سایت‌های مناسب برای بوم‌گردی با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی و فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی در تایلند نشان می‌دهد که حدود ۶۹/۷ درصد از محدوده با مطلوبیت پایین است که در ناحیه مرکزی قرار گرفته است. مناطق با مطلوبیت متوسط حدود ۲۹/۰۲ درصد هستند و در بخش‌های غربی و شرقی واقع شده‌اند. فقط درصد کمی، حدود ۰/۸۹ درصد و ۰/۴۱ درصد به ترتیب به‌عنوان مناطق نامناسب و با مطلوبیت بالا شناخته شدند (بونروآمکایو و مورایاما، ۲۰۱۱: ۲۷۴).

توسعه و ارزیابی بوم‌گردی در سه ناحیه حفاظت شده در سولاوزی در اندونزی نشان می‌دهد که رابطه بین مردم، منابع و گردشگری نیازمند منافع دوجانبه لازم برای موفقیت بوم‌گردی هستند (راس^۳ و وال^۴، ۱۹۹۹: ۶۷۶).

---

1. Ikonen
2. Jiang
3. Ross
4. wall

جنگل‌های هیرکانی مجموعه‌ای منحصر به فرد، باستانی، زمین‌شناختی، زیست‌شناختی، فرهنگی و پدیده‌ای طبیعی می‌باشند و منطقه‌ای را در برمی‌گیرند که جاذبه‌های زیادی برای ارایه به بازدیدکنندگان دارد. با وجود پتانسیل‌های ذکر شده تاکنون مطالعات امکان‌سنجی توسعه گردشگری بوم‌شناسی در جنگل‌های هیرکانی مورد توجه قرار نگرفته‌است. بنابراین مطالعه حاضر تلاش دارد گام‌هایی را در این زمینه برداشته و اطلاعاتی را فراهم سازد.

مواد و روش‌ها

منطقه مورد مطالعه

زیر منطقه خزر جنوبی، حاشیه باریکی از سرزمین به طول حدود ۸۰۰ کیلومتر است که به‌طور موازی با سواحل جنوبی دریای خزر از مرز کشور آذربایجان در غرب تا مرز استان خراسان جنوبی در شرق کشیده شده‌است. این منطقه دریا، ساحل، جلگه ساحلی، کوهپایه‌ها، جنگل‌های دامنه‌های شمالی رشته کوه البرز و قله‌های باشکوه متعدد با ارتفاع بیش از ۴۰۰۰ متر را شامل می‌شود. این مجموعه ترکیب منحصر به فرد طبیعی در منطقه غالباً خشک خاورمیانه می‌باشد.

مجموعه خزری سه استان گلستان در شرق، گیلان در غرب و مازندران را در میانه شامل می‌شود. جمعیت ساکن کل مجموعه خزری ۷/۳ میلیون نفر (مازندران ۳۰۷۰۰۰۰، گیلان ۲۵۰۰۰۰۰ و گلستان ۱۷۰۰۰۰۰ نفر می‌باشد). تراکم جمعیت کل منطقه ۱۲۶ نفر در کیلومتر مربع است، جوامع انسانی بیشتر در دشت ساحلی سکنی گزیده‌اند، بنابراین تراکم جمعیت در مناطق جنگلی و کوهستانی بسیار کمتر از ۱۲۶ نفر در هر کیلومتر مربع می‌باشد. با در نظر گرفتن مساحت کل سه استان ساحلی (بیش از ۵۸۰۰۰ کیلومتر مربع) و توزیع جمعیت، به‌نظر می‌رسد مناطق ساحلی نسبتاً پرجمعیت‌تر باشند.

به‌منظور انجام این مطالعه، شش حوضه آبخیز در چهار گروه (شکل ۱) با مساحت ۱۴۸۹۷۱ هکتار در نظر گرفته شد. این حوضه‌ها شامل چلچای در استان گلستان (۲۵۶۸۰ هکتار)، بلیران در نواحی شرقی استان مازندران (۲۰۶۰۵ هکتار)، حوضه‌های همجوار دوهزار و سه‌هزار در غرب استان مازندران (۷۶۳۰۷ هکتار) و حوضه‌های هم‌مرز زلیکی رود و فریرود در استان گیلان (۲۶۳۷۹ هکتار) می‌باشند.

شکل ۱. مجموعه ناحیه خزری و پراکنش مناطق مورد مطالعه در آن؛ منبع: (مرادی و همکاران، ۱۳۹۶)

انتخاب حوضه‌ها بر اساس معیارهای ذیل بوده است:

بوم‌شناسی

معیارهای بوم‌شناسی شامل وجود ارزش‌های تنوع‌زیستی شاخص (از دیدگاه بین‌المللی)، محدود بودن به مرزهای حوضه آبریز (با مساحت کمتر از ۵۰۰۰۰ هکتار)، قرار داشتن در معرض تهدیدات قابل مدیریت و در بر داشتن مناطق حفاظت شده (شامل مناطق چهارگانه سازمان محیط‌زیست و مناطق حفاظت شده سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری) کشور می‌باشد.

اجتماعی - اقتصادی

معیارهای اجتماعی - اقتصادی شامل حضور جنگل‌نشینان و مصرف‌کنندگان محلی منابع جنگل، استعداد برای فعالیت‌هایی در راستای ایجاد معیشت‌های جایگزین و وجود اسناد مبنی بر سابقه فعالیت‌های مدیریت مشارکتی منابع طبیعی می‌باشد.

مدیریتی و سازمانی

معیارهای مدیریتی و سازمانی شامل برخورداری از تدارکات و پشتیبانی قابل قبول، در دسترس بودن داده‌ها و اطلاعات معتبر و کافی و تعهد و اولویت تایید شده ملی و منطقه‌ای می‌باشد.

فعالیت‌های اصلی که در مناطق مورد مطالعه انجام می‌گیرند شامل ایجاد طرح‌های مدیریت یکپارچه به شیوه مشارکتی است که از این طریق مدیریت چندگانه توده‌های جنگلی محقق می‌شود و برنامه ایجاد معیشت جایگزین پایدار را پیگیری می‌کند تا از فشار بر روی تنوع‌زیستی کاسته شود.

مراحل انجام پژوهش

مطالعات امکان‌سنجی به‌صورتی طراحی شد تا از اطلاعات جمع‌آوری شده توسط دیگر بخش‌ها، نتایج مطالعات کتابخانه‌ای، خروجی‌های حاصل از مطالعات میدانی و نتایج کارگاه‌های مشورتی، و همچنین از دانش و تجربه کارشناسان و متخصصانی استفاده نماید که در حوزه گردشگری همسو با طبیعت کار می‌کنند. در طول دوره مطالعات کتابخانه‌ای، اطلاعات لازم از طریق جستجو در اینترنت، شناسایی منابع موثق و مرتبط، استخراج اطلاعات مورد نظر و در نهایت ذخیره‌سازی آن‌ها صورت گرفت.

علاوه بر مطالعات کتابخانه‌ای، با افراد آگاه، صاحب‌نظران، مدیران موفق در صنعت گردشگری همسو با طبیعت و متخصصان مصاحبه شد و پرسش‌نامه‌هایی توزیع و پاسخ‌های آنها ثبت گردید. پرسش‌نامه شامل سوالات کلی و اختصاصی بود و محتوای آن به موقعیت بوم‌گردی و محبوبیت و پتانسیل‌های سیمای سرزمین جنگل‌های هیرکانی مربوط می‌شد.

بازدیدهایی از مناطق مورد مطالعه جهت مصاحبه با ذی‌نفعان محلی انجام گردید و اطلاعات لازم برای طراحی و برنامه‌ریزی کارگاه‌های مشورتی جمع‌آوری شد. در طی این بازدیدهای میدانی تلاش به‌عمل آمد تا منابع اطلاعاتی شناسایی شوند و برای همکاری و همیاری افراد آگاه تمهیداتی انجام گیرد. کارگاه‌های مشورتی با مشارکت ذی‌نفعان کلیدی برای هر منطقه برگزار گردید که در طی آنها اطلاعات لازم حین بحث‌های گروهی و با استفاده از ابزار SWOT جمع‌آوری شد. پرسش‌نامه‌ای برای گردآوری اطلاعات درباره چشم‌اندازها و ایده‌های افراد و گروه‌های ذی‌نفع توزیع گردید.

نظرات گروه‌های شرکت‌کننده در بحث‌های گروهی در مورد نقاط قوت هر منطقه در دسته‌های محیط-زیستی، زیرساختی، فرهنگی و سنتی، جامعه محلی و دیگر نقاط قوت طبقه‌بندی شدند (جدول ۱). با در نظر گرفتن اهمیت و مرتبط بودن نظرات با توسعه گردشگری همسو با طبیعت امتیاز ۳ و ۲ و یا ۱ به آن‌ها

داده شد. امتیاز ۳ در مورد نقاط قوت اشاره شده نشان‌دهنده اهمیت «بالا»، امتیاز ۲ «متوسط» و ۱ نمایانگر اهمیت «پایین» هرکدام از نقاط قوت است. نسبت به دست آمده هر دسته از تقسیم مجموع امتیازات هر منطقه آزمایشی بر حاصل ضرب تعداد نظرات در هر دسته در حداکثر امتیاز ممکن برای هر نظر (عدد ۳) است. برای مثال در مورد چلچای دسته «محیط‌زیست» ۱۲ نظر دارد و مجموع این امتیازات برای چلچای ۳۴ است. پس:

$$\text{رابطه ۱} \quad \frac{\text{مجموع امتیازات (مجموع ۳۴)}}{\text{حداکثر امتیازات ممکن (۳ * نظر) ۱۲}} = ۹۴\%$$

نظریات ارائه شده توسط شرکت‌کنندگان در کارگاه‌های مشورتی در مورد «نقاط ضعف» هر منطقه در پنج گروه فهرست گردیدند: محیط‌زیست، زیرساخت‌ها، فرهنگ و سنن، جامعه و سایر نقاط ضعف، با در نظر گرفتن اهمیت و مربوط بودن نظرات به گردشگری همسو با طبیعت، امتیازهای ۳، ۲ و ۱ به نظرات داده شد (جدول ۲). امتیاز ۳ به این معنی است که نقطه ضعف مربوط دارای استعداد «آسیب‌رسانی» به موفقیت گردشگری همسو با طبیعت است، و به همین ترتیب امتیازهای ۲ و ۱ نشانه عوامل «محدود کننده» و «کم خطر» می‌باشند. ارزش هر گروه نتیجه تقسیم مجموع امتیازات آن گروه بر حاصل ضرب تعداد نظرات در ۳ (حداکثر امتیاز ممکن برای هر نظر) می‌باشد. برای مثال، گروه محیط‌زیست دارای ۱۵ نظر است و مجموع امتیازاتش برای چلچای ۴۱ می‌باشد. بنابراین: ۴۱ تقسیم بر (۱۵ ضرب در ۳) مساوی با ۰/۹۱ صدم یا ۹۱ درصد خواهد بود. از آنجا که ماهیت نقطه ضعف منفی می‌باشد، بنابراین ارزش آن برای گروه محیط‌زیست ۹۱- است.

$$\text{رابطه ۲} \quad \frac{\text{مجموع امتیازات (۴۱)}}{\text{حداکثر امتیازات ممکن (۳ * نظر) ۱۵}} = ۹۱\%$$

نظرات گروه‌ها درباره فرصت‌های موجود در هر منطقه در پنج دسته محیط‌زیستی، زیرساختی، فرهنگی و سنتی، جامعه محلی و دیگر فرصت‌ها طبقه‌بندی شدند (جدول ۳). با در نظر گرفتن اهمیت و مرتبط بودن نظرات با توسعه گردشگری همسو با طبیعت امتیاز ۳، ۲ و ۱ به هرکدام از فرصت‌ها داده شده است، امتیاز ۳ در مورد موضوع‌های اشاره شده نشان‌دهنده عالی بودن فرصت، امتیاز ۲، نشانگر خوب بودن آن و ۱ نمایانگر متوسط بودن است. نسبت به دست آمده برای هر دسته، حاصل تقسیم مجموع امتیازات هر منطقه

آزمایشی بر نتیجه حاصل ضرب تعداد نظرات در هر دسته در حداکثر امتیاز ممکن برای هر نظر (عدد ۳) است. برای دسته «محیط‌زیست» هفت نظر وجود دارد و مجموع این امتیازات برای چلچای ۱۹ می‌باشد. پس:

$$\text{رابطه ۳} \quad \frac{(\text{مجموع امتیازات } ۱۹)}{(\text{حداکثر امتیازات ممکن } ۳ * (\text{نظر } ۷))} = ۹۰\%$$

نظرات گروه‌های بحث درباره تهدیدهای منطقه آن‌ها در ۵ دسته محیط‌زیستی، زیرساختی، فرهنگی و سنتی، جامعه محلی و دیگر تهدیدها طبقه‌بندی شدند (جدول ۴). با در نظر گرفتن اهمیت و مرتبط بودن نظرات با توسعه گردشگری همسو با طبیعت امتیاز ۳، ۲، و ۱ یا به تهدیدهای اشاره شده داده شد. امتیاز ۳ در مورد موضوع‌های اشاره، نشان‌دهنده جدی بودن تهدید، امتیاز ۲، نشانگر متوسط بودن آن و ۱ نمایانگر احتیاط است. نسبت به دست آمده برای هر دسته حاصل تقسیم مجموع امتیازات هر منطقه آزمایشی بر حاصل ضرب تعداد نظرات در هر دسته در حداکثر امتیاز ممکن برای هر نظر (عدد ۳) است. برای دسته «محیط‌زیست» ۲۲ نظر وجود دارد و مجموع این امتیازات برای چلچای ۵۶ است. پس:

$$\text{رابطه ۴} \quad \frac{(\text{مجموع امتیازات } ۵۶)}{(\text{حداکثر امتیازات ممکن } ۳ * (\text{نظر } ۲۲))} = ۸۶\%$$

نتایج

نقاط قوت

بیشترین میانگین امتیاز نقاط قوت مربوط به دوهزار-سه‌هزار (۷۹) و کمترین امتیاز مربوط به چلچای (۵۶) می‌باشد. بیشترین امتیاز طبقه‌بندی محیط‌زیست مربوط به دوهزار-سه‌هزار (۱۰۰) و کمترین امتیاز مربوط به بلیران (۷۱) می‌باشد. بیشترین امتیاز در گروه زیرساخت‌ها مربوط به دوهزار-سه‌هزار (۷۹) و کمترین آن مربوط به بلیران (۳۵) می‌باشد. بیشترین امتیاز در گروه فرهنگ و سنن مربوط به زیلکی‌رود و فریرود (۸۳) و کمترین آن مربوط به چلچای (۴۶) می‌باشد. در گروه جامعه بیشترین امتیاز مربوط به زیلکی‌رود و فریرود (۷۸) و کمترین آن مربوط به چلچای (۵۹) می‌باشد. در گروه سایر نقاط قوت بیشترین امتیاز مربوط به دوهزار و سه‌هزار (۷۹) و کمترین آن مربوط به چلچای (۵۶) می‌باشد (جدول ۱).

جدول ۱. نقاط قوت برای توسعه گردشگری همسو با طبیعت در مناطق مورد مطالعه

نقاط قوت												
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			محیط زیست
بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	
۳			۳			۳			۳			چشم اندازهای زیبای جنگلی
۳			۳			۳			۳			تنوع زیستی غنی
۳						۳						پارک جنگلی
	۲			۲		۳			۳			ساختارهای زمین شناختی
۳			۳			۳			۳			مسیرهای گردشگری دیدنی
۳			۳			۳			۳			دسترسی آسان
۳			۳			۳			۳			موقعیت مکانی راهبردی
	۲		۳			۳				۲		چشمه های آبگرم و آب معدنی
۳			۳			۳			۳			آب و هوای چهار فصل
۳						۳			۳			مناطق حفاظت شده
۳			۳			۳			۳			دریاچه، آبشار، رودخانه و تالاب
	۸۵			۷۱			۱۰۰			۸۹		ارزش گروه
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			زیرساخت ها
بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	
	۲			۲			۲			۲		جاده
					۳	۳						اقامتگاه (هتل و مهمان سرا)
	۲				۳	۳				۲		اقامتگاه (اتاق و خانه های روستائی اجاره ای)
	۲			۲			۲			۲		اقامتگاه (کلبه های جنگلی)
							۲				۱	اقامتگاه (اردوگاه، کمپینگ)
۳							۲		۳			زیرساخت های تفریحی - ورزشی
۳				۲		۳				۲		امکانات ارتباط تلفن همراه
		۱			۱		۲			۲		اینترنت
			۳			۳					۱	خدمات عمومی (آب، برق، گاز و تلفن)
		۱			۱		۲			۲		خدمات اضطراری (درمانگاه، آمبولانس، آتش - نشانی)
		۱			۱		۲				۱	سرویس بهداشتی عمومی
	۲			۲		۳						سوپر مارکت
	۲					۳				۲		امکانات غذاخوری (رستوران، دکه، قهوه خانه، نانوائی)
		۱			۱			۱				تعمیرگاه
	۲			۲		۳				۲		پاسگاه نیروی انتظامی
		۱				۲					۱	خدمات جمع آوری زباله
	۴۸			۳۵			۷۹			۵۲		ارزش گروه

ادامه جدول ۱. نقاط قوت برای توسعه گردشگری همسو با طبیعت در مناطق مورد مطالعه

نقاط قوت												
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زلیکی‌رود و فریرود			فرهنگ و سنن
بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	
	۲		۳				۲		۳			مردم محلی مهربان و میهمان نواز
		۱		۲				۱		۲		جامعه یکپارچه
				۲				۱		۲		سرمایه‌های فرهنگی و سنتی حفاظت شده
	۲			۲		۳			۳			زیارتگاه و مکان‌های مذهبی
		۱					۲			۲		آثار و ابنیه تاریخی
		۱		۲				۱	۳			مراسم سنتی جالب
	۲		۳			۳			۳			غذاها و شیرینی‌جات سنتی
	۲			۲			۲			۲		صنایع دستی محلی
۴۶			۶۷			۶۲			۸۳			ارزش گروه
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زلیکی‌رود و فریرود			جامعه
بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	
		۱		۲				۱		۲		اتحاد جمعی
۳			۳			۳			۳			نیروی انسانی تحصیل کرده
		۱			۱		۲			۲		جامعه آگاه به مسائل محیط-زیستی
	۲			۲		۳			۳			سازمان‌های مردم نهاد فعال
				۲			۲		۳			گروه‌های فعال در زمینه گردشگری
		۱			۱		۲		۳			ارتباط مناسب با سازمان‌های دولتی
		۱		۲				۱		۲		مالکیت اسب و قاطر برای اجاره
	۲			۲			۲			۲		مجموعه میوه‌های جنگلی
	۲			۲		۱					۱	مزارع گیاهان دارویی و کشت ارگانیک
۵۹			۶۳			۷۰			۷۸			ارزش گروه
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زلیکی‌رود و فریرود			سایر نقاط قوت
بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	
۳			۳			۳			۳			رویکرد مثبت دولت
		۱			۱			۱			۱	خدمات مدیریت پسماند
		۱			۱	۳					۱	مزارع پرورش ماهی
						۳					۱	موزه
						۳			۳			موسسه محلی آموزش خدمات گردشگری
	۲			۲		۳			۳			فعالیت زنان در امور اجتماعی- اقتصادی

ادامه جدول ۱. نقاط قوت برای توسعه گردشگری همسو با طبیعت در مناطق مورد مطالعه

نقاط قوت												
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			سایر نقاط قوت
بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	بالا	متوسط	پایین	
		۱			۲			۲			۲	استعداد گردشگری کشاورزی
		۱			۱			۱			۱	در دسترس بودن اطلاعات پایه
	۲			۲		۳				۲		امنیت
۳			۳			۳			۳			پروژه جنگل‌های هبرکانی
۴۲			۵۰			۸۳			۶۷			ارزش گروه
۲۸۰			۲۸۶			۳۹۴			۳۶۹			جمع کل گروه‌ها
۵۶			۵۷			۷۹			۷۴			میانگین ارزش

منبع: یافته‌های پژوهش

نقاط ضعف

بیشترین میانگین امتیاز نقاط ضعف مربوط به دوهزار و سه‌هزار (۶۵-) و کمترین امتیاز مربوط به چلچای (۸۴-) می‌باشد. بیشترین امتیاز طبقه‌بندی محیط‌زیست مربوط به زیلکی‌رود-فریرود (۵۸-) و کمترین امتیاز مربوط به چلچای (۹۱-) است. بیشترین امتیاز در گروه زیرساخت‌ها مربوط به بلیران (۸۴) و کمترین آن مربوط به زیلکی‌رود-فریرود (۹۱-) می‌باشد. بیشترین امتیاز در گروه فرهنگ و سنن مربوط به زیلکی‌رود و فریرود (۵۰-) و کمترین آن مربوط به بلیران (۸۳-) می‌باشد. در گروه جامعه بیشترین امتیاز مربوط به دوهزار-سه هزار (۵۱-) و کمترین آن مربوط به دو منطقه بلیران و چلچای (۸۴-) می‌باشد. در گروه سایر نقاط ضعف بیشترین امتیاز مربوط به دو هزار و سه هزار (۸۲-) و کمترین آن مربوط به زیلکی‌رود-فریرود (۸۵-) می‌باشد (جدول ۲).

جدول ۲. نقاط ضعف برای توسعه گردشگری همسو با طبیعت در مناطق مورد مطالعه

نقاط ضعف												
چلچای			بلیران			دوهزار و سه هزار			زیلکی‌رود و فریرود			محیط‌زیست
کم	آسیب	محدود	کم	آسیب	محدود	کم	آسیب	محدود	کم	آسیب	محدود	
خطر	رسان	کننده	خطر	رسان	کننده	خطر	رسان	کننده	خطر	رسان	کننده	
	۳			۳			۳			۳		عدم وجود برنامه
	۳			۳				۲		۳		کثرت تعداد دام - چرای بی‌رویه
	۳			۳			۳			۳		ضعف در اجرای قوانین و پایش

ادامه جدول ۲. نقاط ضعف برای توسعه گردشگری همسو با طبیعت در مناطق مورد مطالعه

نقاط ضعف												
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			محیط‌زیست
کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	
	۳			۳			۳					تجاوز به اراضی ملی
	۳			۳			۳			۳		ساخت و ساز بی‌رویه
	۳			۳			۳					سطح پایین آگاهی محیط‌زیستی
	۳			۳			۳					جاده‌سازی در جنگل
		۲						۲			۲	فصلی بودن گردشگری
		۲			۲			۲			۲	خرابی جاده‌های موجود
		۲			۲				۱			عملکرد ضعیف سازمان‌های مردم نهاد
		۲			۲						۲	در دسترس نبودن نتایج آمایش سر زمین
	۳			۳			۳				۲	فرسایش خاک
	۳			۳			۳			۳		چوب‌بری برای ساخت نوپان
	۳			۳			۳					استفاده جزیره‌ای از منابع جنگلی
	۳			۳			۳			۳		ضعف در مدیریت پسماند
	-۹۱			-۸۹			-۸۲				-۵۸	ارزش گروه
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			زیرساخت‌ها
کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	
		۲		۳			۳				۲	جاده‌های خطر ساز
		۲			۲				۱		۲	نبود اقامتگاه (هتل، مهمان‌سرا)
		۲		۳					۱		۲	اقامتگاه نامناسب (خانه- های روستائی و اتاق- های اجاره‌ای غیر استاندارد)
	۳			۳					۱		۲	اقامتگاه نامناسب (کلبه- های جنگلی)
	۳			۳				۲		۳		نبود اردوگاه (کمپینگ)
		۲			۲				۱		۲	ضعف آشنادهی تلفن همراه
		۲			۲				۱		۲	سرویس ضعیف اینترنت
	۳				۲			۲			۲	ضعف خدمات عمومی

ادامه جدول ۲. نقاط ضعف برای توسعه گردشگری همسو با طبیعت در مناطق مورد مطالعه

نقاط ضعف												
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			زیرساخت‌ها
کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	
	۳				۲			۲			۲	ضعف خدمات اضطراری (درمانگاه، آمیولانس، آتش‌نشانی)
	۳				۲			۲		۳		نبود سرویس بهداشتی عمومی
		۲			۲						۲	تعداد اندک سوپر مارکت
	۳			۳					۱		۲	امکانات غذاخوری بی کیفیت (رستوران، دکه، قهوه‌خانه، نانوائی)
		۲		۳				۲		۳		نبود تعمیرگاه خودرو
		۲		۳					۱		۲	پوشش ناکافی نیروی انتظامی
	۳			۳			۳			۳		ضعف در جمع‌آوری زباله
۸۲			۸۴			-۳۶			-۹۱			ارزش گروه
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			فرهنگ و سنن
کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	
	۳			۳			۳			۳		اختلافات محلی - ضعف در اتحاد و مشارکت
۱	۳			۳				۲				به فراموشی سپرده شدن سنت‌ها و آیین‌های محلی
۱	۳			۳				۲				ضعف روحیه برای کارگروهی
۱		۲			۲		۳					کمبود اعتماد و همکاری میان مردم
۱		۲			۲			۱	۱			تفاوت جنسیتی در استفاده از فرصت‌ها
		۲			۲			۱	۱		۲	بی انگیزگی
		۲		۳		۳					۲	فرسایش آیین تاریخی
۱		۲			۲	۳						به فراموشی سپرده شدن صنایع دستی محلی
-۷۹			-۸۳			-۷۵			-۵۰			ارزش گروه

ادامه جدول ۲. نقاط ضعف برای توسعه گردشگری همسو با طبیعت در مناطق مورد مطالعه

نقاط ضعف												
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			جامعه
کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	
		۲			۲			۳			۲	نبود گروه‌های سازمان یافته برای ارائه خدمات گردشگری
		۲			۲				۱		۲	نبود سرمایه
	۳			۳					۱	۳		کمبود دانش درباره فوائد و منافع گردشگری
	۳			۳					۱		۲	فقر
	۳			۳				۲		۳		کمبود اعتماد به دستگاه‌های دولتی
		۲			۲			۲			۲	نبود بازاریابی مؤثر برای محصولات محلی
	۳			۳				۲			۲	اجرای ضعیف قانون برای جلوگیری از قاچاق چوب
	۳			۳				۳			۳	سطح پایین آگاهی درباره مسائل محیط‌زیستی
	۳			۳				۳			۲	نرخ بیکاری بالا میان جوانان
	۳			۳				۲			۲	سطح سواد پایین در جامعه
		۲			۲			۲			۲	مهاجرت به شهرها
		۲		۳					۱		۲	متوسط سن بالا در جامعه محلی
		۲		۳					۱	۳		آموزش ناکافی برای تعامل با گردشگران
		۲		۳					۱	۳		نقش کم‌رنگ جامعه محلی در صنعت گردشگری
	۳			۳				۳			۳	تعداد اندک راهنمایان آموزش دیده محلی
		-۸۴			-۸۴			-۵۱			-۸۰	ارزش گروه
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			سایر نقاط ضعف
کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	
	۳			۳				۳			۳	مدیریت گردشگری ضعیف

ادامه جدول ۲. نقاط ضعف برای توسعه گردشگری همسو با طبیعت در مناطق مورد مطالعه

نقاط ضعف												
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			سایر نقاط ضعف
کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	
	۳			۳			۳			۳		ضعف در آموزش و ارتقاء سطح آگاهی
		۲			۲			۲			۲	عدم آشنایی با گردشگری همسو با طبیعت
		۲			۲			۲			۲	بی‌اطلاعی درباره موارد موفق گردشگری همسو با طبیعت
		۲			۲			۲			۲	مشکلات در اخذ پروانه‌ها و مجوزهای مربوط
	۳			۳			۳			۳		نبود سازوکارهای لازم برای ارتباط پایین - به - بالا
		۲			۲			۲			۲	مدیریت محلی ضعیف
		۲			۲		۳				۲	نبود برنامه‌های ظرفیت‌سازی برای جامعه محلی
		۲			۲				۱	۳		انتظارات زیاد از دولت مرکزی
	۳			۳			۳			۳		آموزش ناکافی درباره روابط گردشگران و جامعه محلی
	۳			۳			۳			۳		گردشگری بی‌هدف
		۲			۲		۳				۲	ضعف در تامین امنیت
	۳			۳			۳			۳		گردشگران بی‌اطلاع و آموزش ندیده
		۲			۲			۲			۲	مشکلات زیاد در روش‌های تامین سرمایه
		۲			۲			۲			۲	مراکز تصمیم‌گیری متعدد
	۳			۳			۳			۳		عدم آموزش و استخدام افراد محلی به‌عنوان راهنما

ادامه جدول ۲. نقاط ضعف برای توسعه گردشگری همسو با طبیعت در مناطق مورد مطالعه

نقاط ضعف												
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			سایر نقاط ضعف
کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	کم خطر	آسیب رسان	محدود کننده	
		۲			۲			۲			۲	بازاریابی ضعیف برای گردشگری همسو با طبیعت
	۳			۳			۳			۳		اطلاع‌رسانی ضعیف به گردشگران
		۲			۲				۱		۲	دسترسی دشوار به مقاصد گردشگری همسو با طبیعت
	۳			۳			۳			۳		پراکندگی بی‌ضابطه گردشگران در منطقه
	۳	۲		۳			۳			۳		ضعف در ارتباطات و هماهنگی بین بخشی
	۳			۳			۳			۳		عدم امکان پایش مردمی پروژه‌های جنگلداری
-۸۳			-۸۳			-۸۲			-۸۵			ارزش گروه
-۴۱۹			-۴۱۳			-۳۲۶			-۳۶۴			جمع کل ارزش‌ها
-۸۴			-۸۳			-۶۵			-۷۳			میانگین

منبع: یافته‌های پژوهش

فرصت‌ها

بیشترین میانگین امتیاز فرصت‌ها مربوط به مناطق زیلکی رود-فریرود و دوهزار-سه‌هزار (۸۹) و کمترین امتیاز مربوط به چلچای (۸۰) می‌باشد. بیشترین امتیاز طبقه‌بندی محیط‌زیست مربوط به زیلکی رود-فریرود و دوهزار-سه هزار (۱۰۰) و کمترین امتیاز مربوط به چلچای (۹۰) می‌باشد. بیشترین امتیاز در گروه زیرساخت‌ها مربوط به چلچای (۹۰) و کمترین آن مربوط به بلیران (۷۳) می‌باشد. بیشترین امتیاز در گروه فرهنگ و سنن مربوط به چلچای (۹۰) و کمترین آن مربوط به زیلکی رود-فریرود و بلیران (۸۳-) می‌باشد. در گروه جامعه بیشترین امتیاز مربوط به زیلکی رود-فریرود (۹۲) و کمترین آن مربوط به مناطق دو هزار - سه هزار و بلیران (۸۴-) می‌باشد. در گروه سایر فرصت‌ها بیشترین امتیاز مربوط به دو هزار و سه‌هزار (۹۷) و کمترین آن مربوط به مناطق زیلکی رود و فریرود، بلیران و چلچای (۹۰) می‌باشد (جدول

جدول ۳. فرصت‌های موجود برای توسعه گردشگری همسو با طبیعت در مناطق مورد مطالعه

فرصت‌ها												
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			محیط زیست
عالی	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول	
۳				۲		۳			۳			استعداد ورزش‌های وجود پروژه‌های جنگلی
۳			۳			۳			۳			نزدیکی به جاده‌های اصلی
۳			۳			۳			۳			دسترسی آسان - نزدیکی به مراکز جمعیت
۳			۳			۳			۳			افزایش روز افزون محبوبیت طبیعت‌گردی
	۲		۳			۳			۳			استعداد منطقه برای گردش- های علمی مدارس و دانشگاه‌ها
	۲		۳			۳			۳			استعداد برای طبیعت‌درمانی
۹۰			۹۵			۱۰۰			۱۰۰			ارزش گروه
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			زیرساخت‌ها
عالی	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول	
	۲			۲			۲		۳			دسترسی به فرودگاه‌های مجهز
		۱		۲		۳				۲		مزارع پرورش ماهی
۳			۳			۳			۳			نزدیکی به خدمات شهری
		۱		۲				۱		۲		امکان استفاده از روستاهای تخلیه شده و غیر مسکونی
		۱		۲		۳			۳			نزدیکی به دریای خزر
۹۰			۷۳			۸۰			۸۷			ارزش گروه
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			فرهنگ و سنن
عالی	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول	
۳			۳			۳			۳			غذاهای محلی خوشمزه
۳			۳				۲		۳			صنایع دستی محلی
۳				۲				۱		۲		امکان نوغان‌داری
	۲			۲		۳				۲		مزارع گیاهان دارویی
	۲			۲		۳				۲		زینورداری
	۲			۲			۲			۲		دسترسی به دانش بومی
	۲			۲		۳				۲		دسترسی به فنون معماری سنتی

ادامه جدول ۳. فرصت‌های موجود برای توسعه گردشگری همسو با طبیعت در مناطق مورد مطالعه

فرصت‌ها												
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی‌رود و فریرود			فرهنگ و سنن
عالی	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول	
	۲			۲		۳				۲		میوه و سبزیجات ارگانیک
۹۰			۷۵			۷۹			۷۵			ارزش گروه
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی‌رود و فریرود			جامعه
خوب	قابل قبول	عالی	خوب	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	
۳			۳			۳			۳			پشتیبانی دولت از گردشگری
۳			۳			۳			۳			استعداد سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
		۱	۳			۳			۳			استعداد سرمایه‌گذاری محلی
	۲			۲		۳			۳			وجود سازمان‌های مردم نهاد
	۲			۲			۲		۳			وجود افراد محلی در پست‌های کلیدی دولتی
	۲			۲			۲			۲		تدریس علوم گردشگری در مؤسسات آموزشی نزدیک به منطقه
۳			۳				۲			۲		بالا رفتن روزافزون آگاهی و حساسیت‌های محیط‌زیستی
۳			۳			۳			۳			وجود آژانس‌های گردشگری در منطقه
۹۰			۸۸			۸۸			۹۲			ارزش گروه
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی‌رود و فریرود			سایر فرصت‌ها
عالی	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول	
۳			۳			۳			۳			برداشته شدن تحریم‌ها
۳			۳			۳			۳			امکان افزایش تعداد طبیعت‌گردان و گردشگران خارجی
	۲			۲			۲			۲		تبلیغات قوی در میان سیاست‌گزاران و تصمیم‌سازان

ادامه جدول ۳. فرصت‌های موجود برای توسعه گردشگری همسو با طبیعت در مناطق مورد مطالعه

فرصت‌ها											
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود		سایر فرصت‌ها
خوب	قابل قبول		قابل قبول	عالی	خوب	قابل قبول		قابل قبول	عالی	خوب	
۳			۳			۳			۳		امکانات سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری
۳			۳			۳			۳		امکانات FROW
۳			۳			۳			۳		امکانات سازمان حفظ محیط‌زیست
۳				۲		۳				۲	نهادینه شدن گردشگری در منطقه
	۲			۲		۳				۲	توجه صدا و سیما به جاذبه‌های طبیعی منطقه
۳			۳			۳			۳		تخصیص بودجه ملی برای توسعه گردشگری
	۲		۳			۳			۳		استعداد منطقه برای توسعه صنایع گیاهان دارویی
۹۰			۹۰			۹۷			۹۰		ارزش گروه
۳۹۹			۴۲۱			۴۴۴			۴۴۴		جمع کل ارزش‌ها
۸۰			۸۴			۸۹			۸۹		میانگین

منبع: یافته‌های پژوهش

تهدیدها

بیشترین میانگین امتیاز تهدیدها مربوط به بلیران (۸۷-) و کمترین امتیاز مربوط به مناطق زیلکی رود و فریرود و دوهزار - سه هزار (۹۱-) می‌باشد. بیشترین امتیاز طبقه‌بندی محیط‌زیست مربوط به چلچای (۸۶-) و کمترین امتیاز مربوط به دوهزار - سه هزار (۹۷-) می‌باشد. بیشترین امتیاز در گروه زیرساخت‌ها مربوط به بلیران (۶۷-) و کمترین آن مربوط به مناطق زیلکی رود - فریرود، دوهزار - سه هزار و چلچای (۸۳-) می‌باشد. در گروه فرهنگ و سنن هر چهار منطقه دارای امتیاز یکسان (۱۰۰-) می‌باشد. در گروه جامعه بیشترین امتیاز مربوط به دوهزار - سه هزار (۸۶-) و کمترین آن مربوط به بلیران (۹۳-) می‌باشد. در گروه سایر تهدیدها بیشترین امتیاز مربوط به زیلکی رود - فریرود (۸۹) و کمترین آن مربوط به دوهزار - سه هزار (۸۹-) می‌باشد (جدول ۴).

جدول ۴. تهدیدها برای توسعه گردشگری همسو با طبیعت در مناطق مورد مطالعه

تهدیدها												
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فربرود			محیط‌زیست
جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	
		۱		۲		۳				۲		مزارع پرورش ماهی
۳			۳			۳			۳			تغییرات اقلیم
۳			۳			۳			۳			چرای بی‌رویه
	۲			۲		۳				۲		معادن شن و ماسه (برداشت از رودخانه)
۳			۳			۳			۳			گردشگری بی‌ضابطه
۳			۳			۳			۳			زیاله
	۲			۲		۳				۲		فاضلاب
	۲			۲			۲		۳			بلایای طبیعی
۳			۳			۳			۳			تجاوز به اراضی ملی
۳			۳			۳			۳			نبود برنامه برای کاربری پایدار اراضی
۳			۳			۳			۳			ساخت و ساز بی‌ضابطه
	۲		۳			۳			۳			سادگی تغییر کاربری
	۲		۳				۲			۲		مدیریت ضعیف منابع آب
۳			۳			۳				۲		آلودگی محیط‌زیست
	۲			۲		۳			۳			سیل‌های فصلی
۳			۳			۳			۳			جاده‌سازی در جنگل
۳			۳			۳			۳			شکار و صید غیر
۳			۳			۳			۳			استحصالی غیر قانونی
	۲				۱	۳				۲		حفری‌های غیر قانونی
۳			۳			۳			۳			آتش‌سوزی در جنگل
۳			۳			۳			۳			فرسایش خاک
۳			۳			۳			۳			تفکیک و فروش
		-۸۶			-۸۹			-۹۷			-۹۱	ارزش گروه

تهدیدها												
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فربرود			زیرساخت‌ها
جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	
۳			۳			۳			۳			جاده‌سازی در جنگل
۳			۳			۳			۳			کمبود خدمات فوریتی
۳					۱			۱	۳			سد سازی
	۲			۲		۳				۲		جاده‌های خطرناک و غیر استاندارد

ادامه جدول ۴. تهدیدها برای توسعه گردشگری همسو با طبیعت در مناطق مورد مطالعه

چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			زیرساخت‌ها
جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	
	۲			۲		۳				۲		ساخت و ساز بی ضابطه و غیر استاندارد
	۲				۱		۲			۲		نبود لوله‌کشی گاز در منطقه
-۸۳			-۶۷			-۸۳			-۸۳			ارزش گروه
تهدیدها												
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			فرهنگ و سنن
جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	
۳			۳			۳			۳			سنن‌های در شرف فراموشی
۳			۳			۳			۳			رواج فرهنگ غربی
۳			۳			۳			۳			از بین رفتن هویت روستائی
-۱۰۰			-۱۰۰			-۱۰۰			-۱۰۰			ارزش گروه
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			جامعه
جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	
	۲		۳				۲			۲		کشاورزی ناپایدار
۳			۳				۲			۲		اختلافات در جوامع محلی
	۲			۲			۲		۳			کمبود درمانگاه‌های مجهز
۳			۳			۳			۳			تاثیرات منفی گردشگران ناآگاه
۳			۳				۲		۳			اقتصاد ضعیف و ناپایدار
۳			۳			۳			۳			پایش ضعیف اجرای قوانین
	۲			۲		۳				۲		عدم رعایت بهداشت
۳			۳			۳			۳			کمبود دانش محیط-زیستی
۳			۳			۳			۳			تعداد مراکز تصمیم-گیری
۳			۳			۳			۳			مهاجرت به شهرها
-۹۰			-۹۳			-۸۶			-۹۰			ارزش گروه

ادامه جدول ۴. تهدیدها برای توسعه گردشگری همسو با طبیعت در مناطق مورد مطالعه

تهدیدها												
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			سایر تهدیدها
جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	
۳			۳			۳			۳			ضعف در هماهنگی و همکاری بین بخشی
		۱			۱		۲			۲		کوهنوردی بی ضابطه
۳			۳			۳			۳			گردشگری ناپایدار
	۲			۲		۳			۳			تراژیک سنگین گردشگران در فصل تعطیلات
۳			۳			۳			۳			پروژه‌های جنگلداری
تهدیدها												
چلچای			بلیران			دو هزار و سه هزار			زیلکی رود و فریرود			سایر تهدیدها
جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	جدی	متوسط	هشدار دهنده	
۳			۳			۳			۳			ناآشنائی با مبانی و موازین گردشگری
۳			۳			۳			۳			هرج و مرج در صنعت گردشگری
	۲			۲			۲			۲		بی‌اعتمادی محلی‌ها به افراد غریبه
۳			۳				۲			۲		عدم امنیت سرمایه‌گذاری
	۲			۲			۲			۲		عدم اعتماد جامعه محلی به وعده‌ها و عملکرد مسئولین
۳			۳			۳			۳			خشک شدن چشمه‌ها
۳			۳			۳			۳			زندگی مدرن و مصرف‌کنندگی
-۸۶			-۸۶			-۸۹			۸۹			ارزش گروه
-۴۴۵			-۴۳۵			-۴۵۵			-۴۵۳			جمع کل گروه‌ها
-۸۹			-۸۷			-۹۱			-۹۱			میانگین

منبع: یافته‌های پژوهش

امتیازات تحلیل SWOT برای هر منطقه آزمایشی در ۵ دسته شامل محیط‌زیستی، زیرساختی، فرهنگی و سنتی، جامعه محلی و غیره در جدول زیر برای مقایسه ارائه شده‌است (جدول ۵). جمع امتیازات نشان

می‌دهد در بین مناطق مورد مطالعه حوزه‌های دوهزار - سه‌هزار (امتیاز ۱۲) و زیلکی رود - فریرود (امتیاز ۱-) دارای شرایط بهتری برای گردشگری همسو با طبیعت هستند که نشان‌دهنده استعداد بالقوه خوب در مناطق مذکور است (جدول ۵).

جدول ۵. امتیازات تحلیل SWOT برای مناطق مورد مطالعه در گروه‌های مورد بررسی

SWOT	چلچای	بیران	دوهزار - سه هزار	زیلکی رود - فریرود
نقاط قوت	۵۶	۵۷	۷۹	۷۴
نقاط ضعف	-۸۴	-۸۳	-۶۵	-۷۳
فرصت‌ها	۸۰	۸۴	۸۹	۸۹
تهدیدها	-۸۹	-۸۷	-۹۱	-۹۱
جمع امتیازات	-۳۷	-۲۹	۱۲	-۱
استعداد بالقوه LIETD	متوسط	متوسط	خوب	خوب

منبع: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری

بررسی پتانسیل‌ها، چالش‌ها، مخاطرات در مناطق مورد مطالعه نشان داد منطقه دوهزار - سه‌هزار دارای استعداد خوبی برای گردشگری همسو با طبیعت می‌باشد، حوزه زیلکی رود - فریرود نیز دارای شرایط مناسبی از این نظر می‌باشد اما حوزه چلچای دارای شرایط مناسبی نمی‌باشد. نتایج این مطالعه منحصر به فرد بوده و به دلیل عدم انجام مطالعه مشابه به منظور مطالعه امکان‌سنجی توسعه گردشگری بوم‌شناسی قابل مقایسه با مطالعه دیگری نمی‌باشد اما برای توسعه گردشگری به صورت همگام با طبیعت نکات مهمی حایز اهمیت است که باید مورد توجه قرار گیرند.

گردشگری در تمام اشکال آن کسب و کار محسوب می‌شود، بنابراین پایداری کلید موفقیت آن است (محمدی نجف‌آبادی و همکاران، ۲۰۲۱: ۵). گردشگری همسو با طبیعت جهت ایجاد معیشت جایگزین برای جوامع محلی که از منابع جنگلی ارتزاق می‌کنند، پیشنهاد شده است.

در سیمای سرزمین جنگل‌های هیرکانی جاذبه‌های باکیفیت زیادی وجود دارند. پس می‌توان نتیجه گرفت که استعداد گردشگری همسو با طبیعت در حد وسیع وجود دارد و مصالح اولیه موجودند و دستورالعمل‌های «چگونگی انجام کار» نیز فراهم هستند. بنابراین به نظر می‌رسد که تنها کاری که باید انجام

گیرد بومی کردن دستورالعمل‌ها و پیروی دقیق از آن‌هاست. اما یافته‌های مطالعات امکان‌سنجی نشان می‌دهد که ضعف‌ها و تهدیدهایی وجود دارند که برای پایداری این نوع کسب و کار خطر محسوب می‌شوند (مظاهری تهرانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۵).

در طراحی برنامه‌های گردشگری همسو با طبیعت، استفاده از طرح‌هایی که بر اساس بوم‌سازگان تهیه شده‌اند آسان‌تر است، زیرا در این نوع طرح‌ها زمین به‌عنوان عامل اصلی در نظر گرفته می‌شود و سپس پارامترهای دیگر مانند عوامل اجتماعی-اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و محیطی اعمال می‌شوند (ناصر و تقوی، ۱۳۹۸: ۲۸).

حضور تعداد زیادی دام در همه مناطق مورد مطالعه نگرانی اصلی است (احسانی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۴۶). علاوه بر این، این تنها شغلی است که در آن مهارت دارند. بیشتر چوپانان معمولاً بی‌سواد بوده و یا تنها قادر به خواندن و نوشتن هستند. اکثر مصاحبه‌شوندگان قبلاً با بازدیدکنندگان (شکارچیان، کوهنوردان و گردشگران) برخورد داشته‌اند و مشتاق بودند تا منبع درآمد جایگزینی داشته باشند، اما گردشگری همسو با طبیعت را به دیده شک و تردید می‌نگرند و تصور می‌کردند که این نیز ترفند دیگری برای بیرون راندن آن‌ها از جنگل است.

از آنجا که چرای بی‌رویه علت اصلی تخریب جنگل‌هاست (جوانمیری پور و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۰۷)، بنابراین پر واضح است که دامداران بایستی در صدر گروه‌های هدف برنامه گردشگری همسو با طبیعت باشند. از طرفی برای گردشگری همسو با طبیعت، به نظر می‌رسد پایگاه‌های تابستانه دامداران در ارتفاعات دارای بهترین موقعیت برای ایجاد اردوگاه‌های گردشگری همسو با طبیعت است. علاوه بر این طراحی و برپایی این نوع اردوگاه‌ها ساده است و به زمان و سرمایه‌گذاری زیادی نیاز ندارد. به‌علاوه چادرها قابل حمل هستند و می‌توان به آسانی آن‌ها را جابجا کرد و یا در فصول کم‌گردشگر در انبار نگهداری نمود. در ضمن به‌عنوان «طرح آزمایشی»، برپایی این گونه اردوگاه‌ها آسان‌تر و ارزان‌تر است.

دامداران قلمرو سنتی و قانونی خود را دارند و با سازماندهی شرکت تعاونی گردشگری همراه با طبیعت با مشارکت بعضی ذی‌نفعان می‌توان دامداران را درگیر مشارکت کرده و با هماهنگی آنها دسترسی قانونی به حقوقشان و استفاده از اراضی را امکان‌پذیر ساخت. در نتیجه، دامدارانی که همکاری و مشارکت می‌کنند

برای زمینی که در اختیار اردوگاه‌ها قرار داده‌اند اجاره دریافت خواهند کرد و از درآمد حاصل از تادیه خدمات دیگر به ارائه دهندگان تورها نیز بهره‌مند می‌گردند.

«برای مثال می‌توان هر گردشگر را برای خرید یک سهم کوچک از یک شرکت «دامداری صنعتی» در شرف تاسیس یا اهدا پول به آن ترغیب کرد. بر اساس طرح دولت برای جابجایی دامداران به مراکز تولید دام صنعتی و منابع مالی اختصاص داده شده، دامداران طرف قرارداد شرکت می‌توانند ساخت تاسیسات را در اراضی دولتی شروع کنند و دامداری صنعتی را آغاز نموده و زمینه را برای خروج دام از جنگل آماده نماید. کمک‌های مالی گردشگران می‌تواند به تدریج وارد شرکت شده و توانایی را افزایش دهد».

گردشگران همسو با طبیعت نیاز به اقامتگاه مناسب و خدمات گوناگون دارند. خانه‌ها و اتاق‌هایی اجاره‌ای روستاییان می‌توانند اقامتگاه‌های مناسبی برای گردشگران باشند، اما تجهیز آنها برای مطابقت با استانداردهای گردشگری همسو با طبیعت به منابع مالی نیاز دارد (کرمخانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۲). تنها زمانی که منابع مالی تامین باشند کارشناسان قادر خواهند بود زیرساخت‌ها، نیروی‌های انسانی و جامعه محلی را آماده سازند و فقط پس از آمادگی است که ارائه‌دهندگان تور می‌توانند گردشگران را پذیرا باشند. در همین مرحله آماده‌سازی است که می‌توان جاذبه‌ها و خدمات دیگر را ایجاد کرد و درآمد گردشگری را افزایش داد (بیشمی و رحیم‌پور، ۱۳۹۵: ۳۸۱). از جمله این گونه جاذبه‌ها و خدمات می‌توان به بالا بردن ظرفیت مردم محلی به‌ویژه زنان در رابطه با تولید و ارائه صنایع دستی و محصولات غذایی محلی اشاره کرد.

گردشگری می‌تواند باعث تخریب محیط‌زیست گردد، بنابراین تدارک و گنجاندن برنامه‌های لازم برای آگاه‌سازی عموم نسبت به مسائل محیط‌زیستی لازم به‌نظر می‌رسد. استعدادهای سازمان‌های غیردولتی و جامعه محور محلی می‌تواند منبعی برای بالا بردن سطح آگاهی باشد، اما توانمندسازی، ظرفیت‌سازی و پشتیبانی مستمر این گونه سازمان‌های مردم‌نهاد لازم و ضروری است.

برای آماده‌سازی بسته‌های گردشگری همسو با طبیعت، کارشناسان نیاز به اطلاعات پایه و بررسی منطقه جهت نقشه‌برداری راه‌ها، مسیرهای مناسب، مناظر دیدنی، نقاط جالب، استراحت‌گاه‌ها، منابع آبی و مقاصد گردشگری بالقوه دارند. در دسترس بودن این نوع اطلاعات که پیش‌نیاز فعالیت‌های دیگرند بسیار مهم

است و جمع‌آوری این اطلاعات را می‌توان حین انجام بررسی و فعالیت‌های مربوط به برنامه‌ریزی فیزیکی امکان‌پذیر نمود. آماده‌سازی بسته‌های مناسب گردشگری همسو با طبیعت به ارتقاء میزان رضایت گردشگران کمک می‌کند.

اهمیت به‌کار گرفتن کارشناسان در گردشگری همسو با طبیعت غیرقابل انکار است. این گونه تخصص‌ها می‌توانند شامل اطلاعات مربوط به منطقه، آشنایی یک راننده با جاده‌های محلی، هنر و دید یک طراح بسته‌های گردشگری بوم‌شناختی، سلیقه یک سر آشپز، توانایی‌های راهنمایان گردشگری و مهارت‌های مدیریتی کارگزاران باشند.

در اجرای این مطالعه مکرراً بر مشارکت ذی‌نفعان تاکید شده است، اما ذی‌نفعان تنها «ذی‌نفع» هستند نه کارشناس. در حقیقت گردشگری همسو با طبیعت به ایجاد پدیده‌ای خاص مربوط است که نیاز به نظر و عمل کارشناسی دارد. همه چیز از بررسی منطقه گرفته تا طراحی و بازاریابی بسته‌های گردشگری همسو با طبیعت و ترتیب دادن تورها بایستی به‌حدی حرفه‌ای انجام گیرد که سلیقه‌های مختلف نزد گردشگران را فراهم نماید.

تهدید جدی دیگر وجود اختلافات و مناقشات ریشه‌دار در بعضی از جوامع محلی در مناطق مورد مطالعه است (نبوی و شهریاری، ۱۳۹۳: ۷۳). این اختلافات صرف‌نظر از ماهیتشان می‌تواند به‌عنوان عوامل خطرپذیری برای موفقیت گردشگری همسو با طبیعت محسوب گردند. برای مدیریت این گونه خطرپذیری‌ها و اجتناب از درگیر شدن در این قبیل کشمکش‌ها، کارشناسان اجتماعی می‌بایست ساختار، حساسیت‌ها، ویژگی‌ها و نگرش جوامع محلی هدف را بررسی کنند و ضمن آگاهی‌رسانی، دستورالعمل‌های لازم را برای راهنمایان تور ترسیم نمایند.

در واقع توسعه گردشگری همسو با طبیعت کاری است که بایستی مشترکاً توسط چندین گروه اجتماعی مختلف انجام شود و مدیریت چنین مشارکتی امری دشوار و پیچیده می‌باشد. مراحل کار با سازماندهی بدنه مدیریتی و بررسی منطقه شروع می‌شود و با برنامه‌ریزی فیزیکی، مطالعات جامعه‌شناسی، شناسایی جاذبه‌ها و ظرفیت‌های منطقه، طراحی و برنامه‌ریزی فعالیت‌های گردشگری، تهیه و تدارک برنامه‌های آموزشی و ظرفیت‌سازی، آماده‌سازی و تجهیز زیرساخت‌ها، بازاریابی و تبلیغات، فروش و برنامه زمان-

بندی شده فعالیت‌ها و عملیات، پایش و ارزیابی ادامه می‌یابد و در نهایت با پایش مستمر عملکرد اغلب ایرادات شناسایی می‌شوند و با اعمال تغییرات لازم در برنامه‌های راهبردی و عملیاتی کار ادامه می‌یابد (صحرائی‌نژاد، ۱۳۹۰: ۱۰۰). در حالی که هر گروه مشغول انجام وظایف خود است، وجود یک بدنه هماهنگ کننده جهت زمان‌بندی و کنترل فعالیت‌ها و تبادل اطلاعات ضروری می‌باشد.

در نهایت، پایداری گردشگری همسو با طبیعت تا حد زیادی به توانایی آن منطقه در تولید درآمد کافی و در درجه دوم به امنیت منطقه از لحاظ ورود افراد و گروه‌های غیرمجاز و رعایت حریم خصوصی کارگزاران و گردشگران بستگی دارد. رضایت گردشگران عامل اصلی پایداری گردشگری است.

منابع

- احسانی، سیده محدثه، تمرتاش، رضا، حشمتی، غلامعلی، شیدای کرکج، اسماعیل. (۱۳۹۹). «انتخاب سایت‌های حفاظتی به منظور برنامه‌ریزی مدیریتی بر اساس ارزیابی فلورستیک و تنوع گونه‌ای (مطالعه موردی: ولویه کیاسر، مازندران)». پژوهش‌های گیاهی (مجله زیست‌شناسی ایران/علمی). شماره ۲. صص ۲۴۱-۲۵۶.
- بیشمی، بهار، رحیم‌پور، علی. (۱۳۹۵). «ثبت جاذبه‌های پیشنهادی واجد شرایط طبیعت ایران در فهرست آثار میراث طبیعی یونسکو، ضرورتی کاربردی». فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست. (ویژه نامه شماره ۳ طراحی و مدیریت شهری). صص ۳۷۹-۳۹۳.
- پورمحمدی، محمدرضا (۱۳۹۰). «برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری». انتشارات سمت. تهران.
- سلطانی، زهرا، نوری زمان آبادی، سید هدایت الله. (۱۳۸۹). «ارزیابی توان محیطی شهرستان خوانسار به منظور توسعه توریسم (با استفاده از GIS)». فصلنامه تحقیقات جغرافیایی. شماره ۹۹. صص ۷۷-۱۰۰.
- جوانمیری‌پور، محسن، مروی مهاجر، محمدرضا، اعتماد، وحید و زبیری، محمود. (۱۳۹۰). «اثر چرای دام بر تغییر و تنوع گونه‌های جنگلی در گروه‌های زادآوری طبیعی (مطالعه موردی: بخش پاتم جنگل خیرود)». جنگل و فرآورده‌های چوب. شماره ۴. صص ۴۰۱-۴۱۳.
- جوزی، سیدعلی، مرادی مجد، نسرین، سیدعلی، عبداللهی، هدی. (۱۳۸۸). «ارزیابی توان اکولوژیکی منطقه بوالحسن دزفول به منظور استقرار کاربری گردشگری به روش تصمیم‌گیری چند معیاره». علوم و فنون دریایی. صص ۳۸-۵۲.
- حاجی‌نژاد، علی، پایدار، ابوذر، باقری، فاطمه، عبدی، ناصر. (۱۳۹۳). «تدوین برنامه راهبردی توسعه گردشگری روستایی ایران». سیاست‌های راهبردی و کلان، شماره ۸. صص ۱۱۱-۱۳۵.
- حیدری، رحیم. (۱۳۸۹). «مبانی برنامه‌ریزی صنعت گردشگری». انتشارات سمت.

- حیدری، رضوان، پورخباز، حمیدرضا، جوانمردی، سعیده، ایلدرمی، علیرضا. (۱۳۹۹). «پیاپی‌سازی مدل آمایشی کاربری توریسم با استفاده از مدل تلفیقی تصمیم‌گیری ANP-DEMATEL و منطق فازی (مطالعه موردی: شهرستان ملایر)». علوم و تکنولوژی محیط‌زیست. شماره ۵. صص ۲۲۳-۲۳۸.
- حیدری، محمد تقی، احدنژاد روشتی، محسن، محرمی، سعید. (۱۳۹۸). «تحلیلی بر بازآفرینی اقتصادی شهر با رویکرد گردشگری گاسترونومی (مطالعه موردی: رویداد جشنواره آش شهر زنجان)». اقتصاد شهری. شماره ۲. صص ۳۷-۵۴.
- صحرايي‌نژاد، نسيم. (۱۳۹۰). «تجربه شکل‌گیری یک شهر سبز، باغ-شهر هوشمند پوتراجایا، مالزی». انسان و محیط‌زیست. شماره ۳. صص ۹۷-۱۱۳.
- فیروزی، محمدعلی، گودرزی، مجید، زارعی، رضا، اکبری، عبدالمطلب. (۱۳۹۲). «ارزیابی توان اکولوژیک منطقه نمونه گردشگری سد شهید عباسپور با تأکید بر توسعه پایدار گردشگری». نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی. شماره ۲۸. صص ۱۵۳-۱۷۶.
- کرمانخانی، زینب، صالحی عمران، ابراهیم، هاشمی، سهیلا، مهرعلی زاده، یدا. (۱۳۹۸). «واکای موانع رویکرد مشاوره حرفه‌ای در دانشگاه‌های ایران با تأکید بر برنامه‌ریزی آموزشی». فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی. شماره ۱۴. صص ۴۷-۲۸.
- محمدی نجف‌آبادی، عبدالمجید، اعتباریان خوراسگانی، اکبر، ابراهیم‌زاده دستجردی، رضا. (۱۴۰۰). «شناسایی و اولویت‌بندی راهکارهای توسعه منابع انسانی صنعت گردشگری استان اصفهان». برنامه‌ریزی فضایی. شماره ۲. صص ۱-۲۴.
- مخدوم، درویش صفت، جعفرزاده، مخدوم، مجید، علی‌اصغر، هورفر، عبدالرضا. (۱۳۸۸). «ارزیابی و برنامه‌ریزی محیط زیست با سامانه اطلاعات جغرافیایی». انتشارات دانشگاه تهران. شماره چهارم. ۳۰۴ صفحه.
- مخدوم، مجید. (۱۳۹۲). «شالوده آمایش سرزمین». انتشارات دانشگاه تهران. شماره چهاردهم. ۲۸۹ صفحه.
- مرادی، غلامحسین. (۱۴۰۰). «بررسی غنای گیاهان چوبی جنگل‌های شمال ایران و جنگل‌های معتدله پهن‌برگ اروپای مرکزی». انسان و محیط‌زیست. شماره ۲. صص ۷۵-۹۰.
- مروی‌مهاجر، محمد رضا. «جنگل‌شناسی و پرورش جنگل»، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۴، ۳۸۷ صفحه.
- مظاهری‌تهرانی، مینا، الوانی، سیدمهدی، واعظی، رضا، زاهدی، شمس‌السادات و قربانی‌زاده، وجه‌الله. (۱۳۹۲). «مدل مدیریت سبز برای سازمان‌های دولتی ایران». مجله علوم مدیریت ایران. شماره ۶۸. صص ۱-۴۳.
- منصوری، معصومه، حواسی ابدلانی، زهرا، بادهیان، ضیاءالدین، عزیزی، محمد جواد. (۱۳۹۵). «ارزیابی قابلیت تفرج و تقاضای تفرجی پارک جنگلی مورینه شهرستان نورآباد». فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، (ویژه نامه شماره ۳ طراحی و مدیریت شهری)، صص ۳۱۹-۳۳۳.
- ناجی دومیرانی، صادق، فخرآبادی‌پور، فرزانه، ساسان‌پور، فرزانه. (۱۳۹۷). «تحلیل پهنه‌های مناسب توسعه اکوتوریسم با استفاده از تلفیق مدل AHP - FUZZY مطالعه موردی: بخش ماهان». مجله آمایش جغرافیایی فضا. شماره ۲۹. صص ۱۰۷-۹۱.
- ناصر، نگین، تقوی، لعبت. (۱۳۹۸). «بررسی شاخص‌های گردشگری پایدار در دستیابی به ارزش‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی: ارائه راهکار برای اثرات مخرب» انسان و محیط‌زیست. شماره ۱۷. صص ۳۹-۲۵.
- نبوی، سیدعبدالحسین، شهریار، مرضیه. (۱۳۹۳). «دین، اخلاق و محیط‌زیست. انسان و محیط‌زیست». شماره ۱۲، صص ۶۹-

- Aref, Fariborz. (2011). Sense of Community and Participation for Tourism Development, *Life Science Journal*, Volume 8. Issue 1.
- Bagheri, M, Sulaiman, W and Vaghefi, N, 2013, Application of geographic information system technique and analytical hierarchy process model for land-use suitability analysis on coastal area", *J Coast Conserv*, No. 17, pp.1-10.
- Bunruamkaew, Khwanruthai, and Yuji Murayam. "Site suitability evaluation for ecotourism using GIS & AHP: A case study of Surat Thani province, Thailand." *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 21 (2011): 269-278.
- Baloch, Q.B., Shah, S.N., Iqbal, N. et al. (2023). Impact of tourism development upon environmental sustainability: a suggested framework for sustainable ecotourism. *Environ Sci Pollut Res* 30, 5917–5930.
- Bibri, S., Krogstie, J., Kärrholm, M. 2020. Compact city planning and development: Emerging practices and strategies for achieving the goals of sustainability. *Developments in the Built Environment*. 4, 100021.
- Ikonen, H. (2012) Perception of Ecotourism in Finland, University of Applied Sciences, P. 69.
- Jiang, J. (2012) Evaluating the Potential of Ecotourism to Contribute to Local Sustainable Development: A Case Study of Tengtou Village, China, P. 184.
- Karim Panah, R., 2005. Ecotourism analysis and its role on regional development in Kurdistan. M.A. Thesis. Tarbiat Modarres University, Tehran, Iran.
- Ma Y, Zheng M, Zheng X, Huang Y, Xu F, Wang X, Liu J, Lv Y, Liu W. 2023. Land Use Efficiency Assessment under Sustainable Development Goals: A Systematic Review. *Land*. 2023; 12(4):894.
- Makhdom, M. (2002). Evaluating and planning the environment with the GIS. Tehran: Tehran University Press. (In Persian).
- Nguyen QH. 2021. Impact of Investment in Tourism Infrastructure Development on Attracting International Visitors: A Nonlinear Panel ARDL Approach Using Vietnam's Data. *Economies*. 9(3):131.
- Pennington, M, 2000, Urban Policy and Public Choice Theory and Politics of Urban Containment", *Journal of Environmental and Planning Policy*, No.18, pp.25-32.
- Sagheb Talebi, Kh., Sajedi, T., Pourhashemi, M. 2014. Forests of Iran. 172 p.
- Sedighi, S., Darban Astane, A., & Rezvani, M. R. (2018). An Investigation of the physical and political Factors Affecting land Use. *Spatial Planning*, 7(2), 39-58.
- Scott, D., Lemieux, C. 2010. Weather and Climate Information for Tourism. *Procedia Environmental Sciences* 1 (2010), 146–183.
- Tesaur, SH; Lin, Y and Lin, J. (2005) Evaluating Ecotourism Sustainability from the Integrated Perspective of Resources. *Journal of Community and Tourism Management*, 640 – 653.
- Ross, SH.; Wall, G. (1999). Evaluating Ecotourism: The Case Study of North Sulawesi, Indonesia. *Tourism Management*, 20, 673 – 682.